

УДК 373.2/.3.015.31:57.081.1

https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-6(14)-199-210

Дука Тетяна Миколаївна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, тел.: (04744) 3-45-33, https://orcid.org/0000-0002-8186-3769

РЕАЛІЗАЦІЯ НАСТУПНОСТІ У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті розкрито особливості врахування наступності у формуванні екологічної компетентності між старшими дошкільниками та молодшими школярами. Здійснено аналіз теоретико-методичних засад забезпечення наступності під час сприйняття природи у дошкільній та початковій освітніх ланках. Визначено та проаналізовано основні детермінанти дослідження. Уточнено поняття «наступність», «екологічна компетентність», розглянуто теоретико-методологічні засади формування екологічної компетентності. Визначено роль закладу дошкільної освіти та початкової школи у становленні екологічно свідомої особистості. Проведено аналіз нормативних документів: Базового компоненту дошкільної освіти, Концепції Нової української школи, Державного стандарту початкової освіти, Типових освітніх програм для початкової школи. Визначено спільність цілей щодо розвитку дитини на рівні дошкільної та початкової ланок освіти, встановлено, що у дошкільній ланці формується природничо-екологічну компетентність, у початковій ланці – екологічна компетентність у галузі природничих наук, які орієнтовані на сталий розвиток. Розкрито екологічно спрямовану діяльність закладів дошкільної та початкової освіти, проаналізовано методи і форми екологічного виховання дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку; визначено напрями роботи закладу дошкільної освіти та початкової школи, з метою реалізації наступності: природничого та екологічного навчання; формування екологічних емоційно-ціннісних ставлень; видів діяльності дітей; засобів і методів навчання. З'ясовано особливості педагогічної діяльності вихователя в умовах сучасного закладу дошкільної освіти та вчителя сучасної початкової школи; підкреслено, що ефективність наступності у формуванні екологічної компетентності зумовлена збереженням провідних напрямів розвитку дітей, що сприятиме поступовому переходу від гри до процесу навчання як до нового виду діяльності.

Ключові слова: наступність, заклад дошкільної освіти, початкова ланка освіти, діти дошкільного віку, діти молодшого шкільного віку, природа, формування, екологічна компетентність.

Duka Tetiana candidate of Pedagogical Sciences, associate professor, Senior Lecturer at the Department of Psychology and Pedagogy of Child Development, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, tel.: (04744) 3-45-33, https://orcid.org/0000-0002-8186-3769

IMPLEMENTATION OF CONTINUITY IN THE FORMATION OF ENVIRONMENTAL COMPETENCE IN CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AND JUNIOR SCHOOL AGE

Abstract. The article reveals the peculiarities of taking into account the continuity in the formation of environmental competence between senior preschoolers and junior schoolchildren. The theoretical and methodological foundations of ensuring continuity in the perception of nature in preschool and primary education are analysed. The main determinants of the study are identified and analysed. The concepts of 'continuity', 'environmental competence' are clarified, the theoretical and methodological foundations of environmental competence formation are considered. The role of preschool education and primary school in the formation of an environmentally conscious personality is determined. The analysis of regulatory documents is carried out: The Basic Component of Preschool Education, the Concept of the New Ukrainian School, the State Standard of Primary Education, and the Model Educational Programmes for Primary School. The commonality of goals for child development at the level of preschool and primary education is determined, it is established that in the preschool link natural and environmental competence is formed, in the primary link - environmental competence in the field of natural sciences, which are focused on sustainable development. The article reveals the environmentally oriented activities of preschool and primary education institutions, analyses the methods and forms of environmental education of children of senior preschool and primary school age; identifies the directions of work of preschool and primary school institutions in order to implement the following: natural and environmental education; formation of environmental emotional and value attitudes; types of children's activities; means and methods of teaching. The peculiarities of the pedagogical activity of the educator in the conditions of a modern preschool education institution and the teacher of a modern primary school are clarified; it is emphasised that the effectiveness of continuity in the formation of environmental competence is due to the preservation of the leading directions of children's development, which will facilitate the gradual transition from play to learning as a new type of activity.

Keywords: continuity, preschool education institution, primary school, preschool children, primary school children, nature, formation, environmental competence.

Постановка проблеми. Підвищення уваги до сучасної освіти вимагає реалізації принципів перспективності та наступності, зокрема між дошкільною та початковою ланками освіти. Реформування освіти усіх рівнів можлива за умови максимального урахування індивідуальних, фізичних, психологічних, інтелектуальних особливостей дитини кожної вікової групи.

Сучасні тенденції розвитку дошкільної та початкової ланок освіти мають багато спільного: повага до особистості дитини, турботливе ставлення до дитини; розуміння цінності усіх вікових періодів, орієнтація на вікові особливості та ін.

Тому у діючих нормативних документах, зокрема у Державному стандарті початкової освіти та Базовому компоненті дошкільної освіти окреслено пріоритетні підходи до реалізації основних завдань дошкільної та початкової ланок освіти (особистісно-орієнтований, компетентнісний, діяльнісний, середовищ ний та ін). Зазначені документи обумовлюють забезпечення реалізації становлення особистості дитини та її цілісний розвиток (фізичний, комунікативний, пізнавальний, соціально-моральний, художньо-естетичний, творчий), набуття нею практичного досвіду та ін.

Концепція Нової української школи, визначає ключові компоненти, які націлені на успішну самореалізацію дітей в усіх її проявах, що забезпечить формування у них життєвих компетентностей в умовах сучасності.

Державним стандартом початкової освіти визначено ключові компетентності, серед яких виокремлюємо наступні: вільне володіння державною мовою, інформаційно-комунікаційна, інноваційна, з галузі природничих наук, екологічна та ін. [4].

Означені компетентності формуються на основі закладених компетентностей у дошкільному дитинстві: сенсорно-пізнавальної, мовленнєвої, комунікативної, особистісно-оцінної, художньо-продуктивної, предметно-практичної, ігрової, соціальної, природничо-екологічної, здоров'язбережувальної [1].

Слід зазначити, що серед ключових компетентностей щодо формування цілісного сприйняття природи у дітей молодшого шкільного віку чільне місце відводиться *компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій*, що «передбачає формування допитливості, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, самостійно чи в групі спостерігати та досліджувати, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та дослідження; та *екологічній*

компетентності, яка передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміючи важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства» [4, с. 5].

Відтак, має прослідковуватися збереження провідних напрямів розвитку дітей, що сприятиме поступовому переходу від гри до процесу навчання як до нового виду діяльності під час першого адаптаційно-ігрового періоду початкової освіти [6].

Тому наступність між періодами дошкільного дитинства та молодшого шкільного віку сприяє поступовому цілісному розвитку особистості дитини, формуванню розуміння цінності рідного краю, своєї країни, українського народу та його культури, власного здоров'я та ін. [5].

Опираючись на Концепцію екологічної освіти України, дошкільна та початкова освітні ланки надають значення «усвідомленню цілісної природничо-наукової картини світу на основі пізнання загальних закономірностей функціонування природи та взаємозв'язків між її складовими» [4].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання наступності між дошкільною та початковою ланками освіти вивчалися багатоаспектно: методичний і педагогічний аспекти (А. М. Богуш, Н. В. Кічук, М. А. Кухта та ін.) методологічний (О.Я. Савченко), дидактичні основи та шляхи забезпечення (О.В. Вашуленко, Т.Б. Дябло, Л.О. Калмикова та ін.). У площині вивчення природничого матеріалу наступність між двома ланками освіти розглядалась Л. В. Іщенко, Н. В. Лисенко, Г. О. Ковальчук та ін.

У сучасній науковій психолого-педагогічній літературі накопичений значний матеріал з проблем наступності між двома освітянськими ланками (О. В. Вашуленко, Т. І. Мантула та ін.), які дозволили визначити теоретичні, організаційно-методичні основи наступності та технології її забезпечення.

Так, І. Гупалюк, О.А. Голюк зазначають, що під наступністю слід розуміти «внутрішньо органічний зв'язок загального фізичного та духовного розвитку на межі дошкільного та шкільного дитинства, внутрішню підготовку до переходу від одного ступеня розвитку до іншого» [3].

Проблему наступності науковці розглядають у двох напрямках: забезпечення розвитку дитини та забезпечення організації її діяльності в двох ланках освіти. Перший напрямок складає ґрунтовна обізнаність педагогів з якісними психологічними новоутвореннями у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку; державними вимогами щодо рівня розвиненості та навченості за Базовим компонентом дошкільної освіти і Державним стандартом початкової освіти. Одним із аспектів другого напрямку є робота з батьками, що має бути спрямована на роз'яснення необхідності засвоєння дитиною вимог Базового компонента дошкільної освіти та визначення

сутності підготовки дитини до школи, яку батьки розуміють як навчання читати, писати, рахувати».

Наступність, на думку О. В. Вашуленка, передбачає «взаємозв'язок та узгодженість у змісті, організаційно-методичному забезпеченні навчального процесу на різних етапах і щаблях навчання; забезпечує реалізацію інших дидактичних принципів; установлює зв'язки між новими й раніше здобутими знаннями як елементами цілісної системи; забезпечує їхній розвиток і осмислення на новому, вищому рівні; сприяє підготовці учнів до опанування нових, складніших знань і вмінь у майбутньому; налагоджує зв'язки між знаннями, які повідомляються на одному уроці, між навчальним матеріалом різних предметів та ін.» [2].

У більш узагальненому педагогічному тлумаченні «наступність це – послідовність і системність у розміщенні навчального матеріалу; зв'язок і узгодженість ланок, етапів навчання; осмисленість пройденого на новому, більш високому рівні; підкріплення знань новими знаннями» [15, с. 137].

Тому **метою статті** є аналіз теоретико-методичних засад реалізації наступності у процесі формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільног та молодшого шкільного віку.

З огляду на тему нашого дослідження питання формування екологічної компетентності дітей дошкільного та молодшого шкільного віку потребує розгляду в різних площинах: визначення організації досліджуваного процесу в межах конкретної ланки освіти та окреслення його організації «на межі» ланок освіти.

Екологічна компетентність акумулює екологічні цінності, мотивацію до екологодоцільної діяльності, екологічну освіченість і власний досвід активної діяльності в різних ситуаціях для вирішення конкретних проблем. На сучасному етапі розвитку світу необхідно формувати екологічну свідомість, яка вміщує погляди, переконання, цінності, поважне ставлення до природного світу, любов до природи, відповідальність тощо.

Екологічна компетентність передбачає наявність у дитини системи екологічних знань про природу, про правила взаємодії з нею, формування досвіду екологічної діяльності, основою якої є екологічні знання, тобто знання про проблеми екології, сприяння усвідомленню дітьми екологічних норм і цінностей.

Умовами формування екологічної компетентності дітей визначають: поєднання різних форм, методів, засобів екологічної освіти; підвищення екологічної культури педагогів і батьків; практичну діяльність учнів з охорони природи; взаємодію установ освіти з підприємствами, науковими установами та громадськими організаціями, суб'єктами природоохоронної діяльності; безперервність екологічної освіти та виховання.

Аналіз нової редакції Базового компоненту дошкільної освіти виявив «узгодженість та цільову єдність у розвитку дитини на етапах дошкільної та початкової освіти, спільність принципів освіти, підходів, намірів, родовідних видів діяльності, що забезпечують розвиток дитини, використання форм та методів педагогічної роботи, які відповідають віковим закономірностям розвитку дитини, послідовне збагачення та формування компетентностей дитини дошкільного та молодшого шкільного віку як результатів освіти» [1].

Крім того, у документі зазначається, що наступність між дошкільною та початковою освітою має забезпечуватись за рахунок узгодження та визначення спільних цілей щодо розвитку дитини на рівні дошкільної та початкової освіти. У віці 6 років провідною діяльністю є ігрова, тому варто особливо активно її використовувати саме задля збагачення індивідуального досвіду дитини, що також є не менш важливим для дотримання наступності. У новій редакції Базового компонента дошкільної освіти закцентовано, що «наступність між дошкільною та початковою освітою простежується через призму формування наскрізних умінь. Спільними для ключових компетентностей дошкільної та початкової освіти є вміння дитини: проявляти творчість та ініціативність, керувати емоціями, висловлювати та обґрунтовувати власну думку, критично мислити, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати в колективі», а також у документі визначена нова компетентність – природничо-екологічна, з навичками, що орієнтовані на сталий розвиток [1].

Найбільш ефективними шляхами формування екологічної компетентності дітей дошкільного віку є: екологізація знань, заняття відповідного напряму, організація різних видів діяльності в природі (праця в природі, ігри природничого характеру, спостереження, екскурсії в природу, цільові прогулянки). Формування екологічної компетентності в старших дошкільників забезпечується на основі розкриття зв'язків у природі відповідно до ієрархічного принципу її будови, а саме: на рівнях організму, популяції та угруповання.

Формування у дітей старшого дошкільного віку цілісного сприйняття природи є керованим процесом, оскільки забезпечується скоординованою взаємодією вихователів та батьків у напрямку організації їх спілкування з дітьми про природу під час цілеспрямованих спостережень за об'єктами та явищами природи, прогулянок, читання книг, праці в довкіллі, проведення дослідницької роботи тощо. Натомість формування цілісного сприйняття природи в учнів першого класу здійснюється без дотримання такої процесуальної умови, як співпраця педагогів з батьками задля ознайомлення дітей з природою [8].

Засобами формування в дошкільників цілісного сприйняття природи є постійні, змінні об'єкти живої й неживої природи, природне середовище,

образотворчі, аудіовізуальні засоби, моделі предметів природи, мовлення дорослих, що спрямоване на ознайомлення дітей з природою; дитячі іграшки, виготовлені з природних матеріалів; настільні ігри [9].

Результативність формування екологічної компетентності полягає в тому, що вже у молодшому дошкільному віці діти правильно називають: рослини, тварини, зірки, планети, зміни погоди, природні явища, розуміються на сутності понять «повітря», «вода», «ґрунт», «пісок», «глина». Вони можуть скласти невеличкі оповідання про відомі їм рослини та тварини, коментувати свої трудові дії в природі. У старшому дошкільному віці діти можуть пояснити залежність стану води від зміни температури, використовують в мовленні узагальнюючі поняття, якими позначають групи рослин або тварин, висловлюють у розповідях свої враження від споглядання явищ природи та ін. [1].

Одним із пріоритетних напрямків навчання молодших школярів, відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти та концепції Нової української школи, визначено, що метою інтегрованого курсу «Я досліджую світ» є «особистісний розвиток молодших школярів на основі формування екологічної компетентності в процесі засвоєння різних видів соціального досвіду, який охоплює систему інтегрованих знань про природу і суспільство, ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності та соціальної практики, способи дослідницької поведінки, які характеризують здатність учнів розв’язувати практичні задачі» [7].

У типових освітніх програмах також певною мірою розкривається питання екологічної освіти та виховання молодших школярів. Зокрема, у типовій освітній програмі О.Я. Савченко [13] екологічний компонент розкрито через змістову лінію «Людина і природа», у програмі Р.Б. Шияна [14] – через три змістові лінії: «Я пізнаю природу», «Я у природі», «Я у рукотворному світі». Таким чином, спостерігаємо, що нормативними документами передбачено екологічний складник у процесі освіти та виховання дітей.

Затвердження ідей сталого розвитку на основі становлення у людини нової світоглядної позиції відносно природи є неможливим без системи безперервної екологічної освіти. Організацію освітнього процесу доцільно певним чином змінити через певні види діяльності дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.

Державні стандарти освіти дають можливість правильного розуміння суті наступності між закладами дошкільної освіти та початковим етапом закладів середньої освіти. Це має бути не багаж певних знань, з якими дитина повинна прийти з дитячого саду в школу, насамперед – це збереження та узгодженість змісту освіти, цілей і завдань, які реалізуються в рамках освітніх програм різних рівнів. Факт встановлення наступності між закладом дошкільної освіти та початковою школою сприяє зближенню умов навчання та виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Завдяки цьому перехід до нових умов навчання у школі здійснюється для дітей з найменшими труднощами.

Реалізація принципу наступності з метою формування екологічної компетентності передбачає:

– формування у дітей уявлень про об'єкти екологічної взаємодії: про людину, біологічні об'єкти, передусім про рослини, тварини, про об'єкти неживої природи;

– формування уявлень про зв'язки між ними;

– формування елементарних уявлень в галузі охорони природи.

Діти молодшого шкільного віку під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» відкривають світ природи, набувають досвіду її дослідження, шукають відповіді на запитання, спостерігають за навколишнім світом, експериментують та створюють навчальні моделі, виявляють допитливість та отримують радість від пізнання природи; опрацьовують та систематизують інформацію природничого змісту, отриману з доступних джерел, та представляють її у різних формах; усвідомлюють розмаїття природи, взаємозв'язки її об'єктів та явищ, пояснюють роль природничих наук і техніки в житті людини, відповідально поводяться у навколишньому світі; критично оцінюють факти, поєднують новий досвід з набутим раніше і творчо його використовують для розв'язування проблем природничого характеру») [4, с. 5].

В обох досліджуваних ланках освіти сприймання дітьми об'єктів природи відбувається із залученням великої кількості аналізаторів. Проте існують певні відмінності в організації безпосереднього сприймання природи. В закладі дошкільної освіти з цією метою проводяться екскурсії, ігри, досліди, праця в довкіллі, куточку природи тощо, з початком навчання в школі безпосередньому сприйманню дітьми природи та контакту з нею приділяється увага на уроках та під час позакласної виховної роботи [7, с. 80].

Діти молодшого шкільного віку в позаурочний час залучаються до участі у: вирощуванні рослин на шкільних клумбах; розповсюджуванні інформації про важливість використання відновлювальних джерел енергії; заходах з охорони довкілля.

Залучення до відповідальних позакласних виховних форм роботи надає школярам можливість відчути свою важливу роль у збереженні природи та ефективно впливає на формування їхньої екологічної компетентності.

Формувати навичку екологічно відповідальному ставленню до природи у молодших школярів – це перший крок у формуванні їхньої екологічної компетентності [11]. Сприяє формуванню екологічної компетентності молодших школярів вироблення таких навичок:

- правильно сортувати відходи, що сприяє вторинному використанню матеріалів та зменшенню кількості сміття;

- дотримання принципу енергозбереження: слід пояснити дітям важливість енергозбереження та природних ресурсів, вчасно вимикаючи світло, електроприлади, воду;

- дотримання принципу збереження природи (прогулянки в природу, навчити школярів);

Найбільш дієвим методом, що сприяє формуванню екологічної компетентності молодших школярів, є метод навчально-дослідних екологічних проєктів: «Енергоощадний будинок», «Подорож зернинки». Під час реалізації екологічних проєктів велика увага приділяється розвитку спостережливості, пробудженню фантазії молодших школярів, навичок проведення експериментів, розв'язанню творчих завдань, виробленню умінь порівнювати, аналізувати і знаходити шляхи розв'язання проблемних ситуацій.

Результативними у формуванні екологічної компетентності молодших школярів є екскурсії до ботанічного саду, парку, луку, лісу, водойми, тощо, під час яких учні мають змогу ознайомитись з рідкісними та зникаючими рослинами, а також взяти участь у міні-проєктах: «Як облаштувати джерело», «Досліджуємо мурашник, «Рослини нашого парку», «Годівничка», «Ґрунти мого краю». Молодші школярі навчаються найкраще через практичний досвід. Така діяльність допомагає дітям молодшого шкільного віку сприяє бачити конкретні результати своїх дій, розуміти важливість екологічних проблем та вчитися приймати обдумані рішення [10].

Формування екологічної компетентності у молодших школярів вимагає спільних зусиль вчителів і батьків. Вчителі можуть впроваджувати екологічні теми у навчальні програми та організовувати позаурочні заходи з охорони природи. Батьки, зі свого боку, можуть підтримувати дітей в екологічних ініціативах та виховувати їхню екологічну свідомість вдома. Родини також можуть підтримувати екологічні ініціативи, організовані навчальним закладом, що спрямовані на збереження навколишнього середовища, а саме: «Посади дерево та збережи його», «Збережіть первоцвіти!», «Збережи життя ялинці», «Чисте подвір'я», «Ліси для нащадків» тощо.

Ці цінності є необхідними у сучасному світі, де сталість та збереження навколишнього середовища стають все актуальнішими завданнями.

Освітній процес у дошкільній та початковій ланках освіти організовується таким чином, що діти ознайомлюються з об'єктами живої природи на основі визначення життєвих потреб живих організмів та способів їх задоволення. Зазначене забезпечує реалізацію такої процесуальної умови, як сприймання об'єктів природи як суб'єктів.

Аналізуючи форми, методи, засоби реалізації досліджуваного процесу в дошкільній та початковій ланках освіти, звертаємо увагу на те, що якщо в дошкільному віці домінуючими є такі форми, як: екскурсія, спостереження, заняття, то в період навчання дітей у початкових класах домінуючою формою є урок. Кількість екскурсій в природу зменшується, натомість фіксуються такі

форми організації безпосереднього сприймання природи, як уроки серед природи (урочний час), уроки милування природою (в позаурочний час), проте більшість форм роботи проводиться у позаурочний час.

Зазначимо, що між дошкільною та початковою ланками освіти наступність у формуванні екологічної компетентності проявляється на основі урахування життєвого досвіду, знань дітей про предмети, явища, зв'язки в природі; дотриманні дидактичних умов формування цілісного сприйняття природи.

Отже, наступність у формуванні екологічної компетентності на межі двох освітніх ланок реалізується через урахування набутого досвіду дітей, базових знань, отриманих дітьми в дошкільний період розвитку про: предмети живої та неживої природи, природні явища та їхні взаємозв'язки; узгодженість змісту, форм, методів, засобів формування цілісного сприйняття природи в дошкільній та початковій ланках освіти.

Слід зазначити, що з урахуванням психологічних характеристик досліджуваних періодів, період переходу від дошкільного до шкільного дитинства вважається найбільш складним і вразливим, тому необхідно враховувати вимоги щодо вдосконалення форм і методів організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти та початковій школі з урахуванням вікових особливостей, відповідності освітнього середовища. Підставою для забезпечення наступності між дошкільною та початковою ланками освіти необхідно звернути увагу на: врахування стану здоров'я та фізичного розвитку дітей; розвитку їх пізнавальної активності, розумових і моральних здібностей, уміння спілкуватися з дорослими і однолітками [12].

Висновки. Аналіз наукових досліджень дозволив дійти висновку, що наступність у формуванні екологічної компетентності дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку забезпечується шляхом єдності підходів до організації їхньої життєдіяльності та залежить від спільної, системної діяльності закладів освіти, педагогічних колективів обох освітянських ланок. Тому спільні зусилля педагогів та батьків мають забезпечити подолання екологічних викликів, що є ключем до створення сталого та екологічно відповідального майбутнього, адже сформована екологічна компетентність є інвестицією в екологічно стійке майбутнє, в якому всі мають жити в гармонії з природою.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Стандарт дошкільної освіти) (нова редакція): Науковий керівник: Т.О. Піроженко проф., доктор психологічних наук. член-кореспондент НАПН України; Авт. кол-в: Бйаєр О.М., Безсонова О.К., Брежнєва О.Г., Гавриш Н.В., Загородня Л. П.,Косенчук О. Г., Корнєєва О.Л., Лисенко Г. М., Левінець Н. В., Машовець М.А., Мордоус І.О., Нерянова С. І., Піроженко Т. О., Половіна О. А., Рейпольська О.Д., Шевчук А. С. Київ, 2021. 37 с. URL: http://surl.li/lvaies (дата звернення: 28.05.2025).

2. Вашуленко О. Дидактичне забезпечення наступності, 2007. URL: https://osvita.ua/school/method/674/ (дата звернення 23.05.2025).

3. Гупалюк І., Голюк О.А. Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти URL: https://conference.pu.if.ua/forum/files/30112017/6/gyp.pdf. (дата звернення 20.05.2025).

4. Державний стандарт початкової освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 / Кабінет Міністрів України. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti (дата звернення: 23.05.2025).

5. Додаток до листа МОН України від 19.04.2018 № 1/9-249 Інструктивно-методичні рекомендації щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти URL: https://nus.org.ua/news/mon-rozrobylo-rekomendatsiyi-shhodo-nastupnosti-doshkilnoyi-ta-pochatkovoyi-osvity (дата звернення 23.05.2025).

6. Забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою URL: https://www.pedrada.com.ua (дата звернення 27.05.2025).

7. Інтегрований курс «Я досліджую світ» URL: https://edera.gitbook.io/glossary/metodiki-vikladannya-u-1-klasi/world (дата звернення 23.05.2025).

8. Ковшар О. В. Теоретико-методичні засади організації передшкільної освіти: монографія. Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов, 2015. 270 с. URL: http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/0564/618/1(дата звернення 25.05.2025).

9. Наступність у формуванні цілісного сприйняття природи між дошкільною та початковою ланками освіти URL: https://revolution.allbest.ru/pedagogics/00657866_1.html (дата звернення 23.05.2025).

10. Нова українська школа: порадник для вчителя / За заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: Літера ЛТД, 2018. 160 с. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/ (дата звернення 23.05.2025).

11. НУШ: Типова освітня програма для ЗЗСО, розроблена під керівництвом О. Я. Савченко, від 22 лютого, 2018 р. URL: http://osvita.ua/school/program/program-1-4/60407/ (дата звернення 23.05.2025).

12. Проблеми наступності дошкільної та початкової шкільної освіти та шляхи їх вирішення URL:https://stud.com.ua/17866/pedagogika/problemi_nastupnosti_doshkilnoyi_pochatkovoyi_shkilnoyi_osviti_shlyahi_virishennya (дата звернення 23.05.2025).

13. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О.Я. Київ, 2019. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf (дата звернення 26.05.2025).

14. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р.Б. Київ, 2019. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf (дата звернення: 26.06.2025).

15. Тлумачний словник української мови / За ред. В.С. Калашника. Харків : «Прапор», 2002. 992 с.

References:

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity (Standart doshkilnoi osvity) (nova redaktsiia) (2021) [Basic component of preschool education (Standard of preschool education) (new edition)]: Naukovyi kerivnyk: T.O. Pirozhenko prof., doktor psykholohichnykh nauk. chlen-korespondent NAPN Ukrainy; Avt. kol-v: Biaier O.M., Bezsonova O.K., Brezhnieva O.H., Havrysh N.V., P., Kosenchuk O. H., Kornieieva O.L., Lysenko H. M., Levinets N. V., Mashovets M.A., Mordous I.O., Nerianova S. I., Pirozhenko T. O., Polovina O. A., Reipolska O.D., Shevchuk A. S. Kyiv,. 37 p. URL: http://surl.li/lvaies [in Ukrainian].

2. Vashulenko O. (2007). Dydaktychne zabezpechennya nastupnosti,. URL: https://osvita.ua/school/method/674/. [in Ukrainian].

3. Hupaliuk I., Holiuk O.A. Aktualni problemy nastupnosti doshkilnoi i pochatkovoi osvity URL: https://conference.pu.if.ua/forum/files/30112017/6/gyp.pdf. [in Ukrainian].

4. Derzhavnyi standart pochatkovoi osvity : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 liutoho 2018 r. № 87 / Kabinet Ministriv Ukrainy. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti. [in Ukrainian].

5. Dodatok do lysta MON Ukrainy vid 19.04.2018 № 1/9-249 Instruktyvno-metodychni rekomendatsii shchodo zabezpechennia nastupnosti doshkilnoi ta pochatkovoi osvity URL: https://nus.org.ua/news/mon-rozrobylo-rekomendatsiyi-shhodo-nastupnosti-doshkilnoyi-ta-pochatkovoyi-osvity. [in Ukrainian].

6. Zabezpechennia nastupnosti mizh doshkilnoiu ta pochatkovoiu osvitoiu URL: https://www.pedrada.com.ua [in Ukrainian].

7. Intehrovanyi kurs «Ia doslidzhuiu svit» URL: https://edera.gitbook.io/glossary/metodiki-vikladannya-u-1-klasi/world. [in Ukrainian].

8. Kovshar O. V. (2015).Teoretyko-metodychni zasady organizaciyi peredshkilnoyi osvity: monografiya. Kryvyj Rig: Vyd. R. A. Kozlov, 270. URL: http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/0564/618/1(дата звернення 23.03.2020). [in Ukrainian].

9. Nastupnist u formuvanni tsilisnoho spryiniattia pryrody mizh doshkilnoiu ta pochatkovoiu lankamy osvity. URL: https://revolution.allbest.ru/pedagogics/00657866_1.html. [in Ukrainian].

10. Nova ukrayinska shkola: poradnyk dlya vchytelya / Za zag. red. N. M. Bibik. Kyyiv: Litera LTD, 2018. 160. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/. [in Ukrainian].

11. NUSh: Typova osvitnia prohrama dlia ZZSO, rozroblena pid kerivnytstvom O. Ya. Savchenko, vid 22 liutoho, 2018 r. URL: http://osvita.ua/school/program/program-1-4/60407. [in Ukrainian].

12. Problemy nastupnosti doshkilnoi ta pochatkovoi shkilnoi osvity ta shliakhy yikh vyrishennia URL: https://stud.com.ua/17866/pedagogika/problemi_nastupnosti_doshkilnoyi_pochatkovoyi_shkilnoyi_osviti_shlyahi_virishennya. [in Ukrainian].

13. Typova osvitnia prohrama (2019). [Model educational programme], rozroblena pid kerivnytstvom Savchenko O. Ia. Kyiv URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf. [in Ukrainian].

14. Typova osvitnia prohrama (2019). [Model educational programme], rozroblena pid kerivnytstvom Shyiana R.B. Kyiv. https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf. [in Ukrainian].

15. Tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy. V.S. Kalashnyk. (2002). Kharkiv [in Ukrainian].